

DOI: 10.26104/NTTIK.2022.28.41.053

Ибрагимов Ж.У.

**ОРТО МЕКТЕПТИН МУГАЛИМДЕРИНИН
ИНФОРМАЦИЯЛЫК-КОММУНИКАЦИЯЛЫК
КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТӨРҮН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН
УЮШТУРУУЧУЛУК-ПЕДАГОГИКАЛЫК ШАРТТАРЫ**

Ибрагимов Ж.У.

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ
ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ УЧИТЕЛЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

Zh. Ibragimov

**ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS
FOR THE FORMATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION
COMPETENCES OF TEACHERS OF A SECONDARY SCHOOL**

УДК: 371.261

Бул макалада традициялык окутуу системасында калыптанып калган салттуу окутуудан учурдун талабына ылайык заманбап окутуу системасына өтүүнүн ыкмалар каралган. Заманбап окуу процессин информациялык-коммуникациялык технологияларсыз элестетүү мүмкүн эмес болуп калды. Аны ишке ашыруу үчүн ар бир педагог дайыма өзүнүн билимин жогорулатып, окуп, үйрөнүп, замандын талабына ылайык компьютердик техникалык каражаттарды колдоно билүүсүнүн зарылдыгы тууралуу илимий изилдөөлөрдүн жыйынтыктары айтылат. Республиканын бардык мектептерине ылайык келген мугалимдердин ИКТ компетенттүүлүгүн иштеп чыгуу стандартынын алкагында маанилүү милдеттеринин бири болуп педагогикалык жумушчулардын квалификациясын жогорулатуу, окутууга жасалган салттуу мамилесин өзгөртүү үчүн ИКТны пайдалануу боюнча аларды жаңы окутуу технологияларына даярдоо, өз алдынча жана интерактивдүү окутуу болуп саналат. Мындай даярдык өтө көп жумушту жана узак убакытты, билим берүү мекемелеринин мугалимдери менен администрациясынын ортосундагы ишин уюштуруунун түрлөрүн жана жаңы ыкмаларды иштеп чыгууларын талап кылат. Мындай багыттагы изилдөөлөр эми жаңыдан жигердүү башталып жаткандыктан илимий жактан негиздөө жана педагогикалык практикалык апробациялоо жумушта-рынын натыйжалары айтылат.

Негизги сөздөр: компетенттүүлүк, компетенция, инновациялык технология, санариптеширүү, мугалим, педагогикалык шарттар.

В данной статье рассматриваются методы перехода от сложившегося в системе традиционного образования, к системе современного образования в соответствии с требованиями современности. Современный процесс обучения невозможно представить без информационных и коммуникационных технологий. В целях ее реализации упоминаются результаты научных исследований о необходимости каждому учителю постоянно совершенствовать свои знания, учиться, учиться и использовать компьютерные технические средства в соответствии с требованиями времени. Одной из важных задач учителей в рамках стандарта развития ИКТ-компетентности, применимого ко всем школам республики, является повышение квалификации педагогических работников, подготовка их к новым технологиям обучения, использование ИКТ для изменения традиционный подход к обучению, а также обучать

их самостоятельно и в интерактивном режиме. Такая подготовка требует большой работы и длительного времени разработки новых методов и форм организации работы педагогов и администрации общеобразовательных учреждений. Исследования в этом направлении сейчас активно начинаются, поэтому сообщаются результаты научно-обоснованной и педагогической практической апробации.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, инновационные технологии, цифровизация, учитель, педагогические условия.

This article deals with the methods of transition from the established in the traditional education system to the modern education system in accordance with the requirements of the time. It is impossible to imagine the modern learning process without information and communication technologies. In order to implement it, the results of scientific researches about the need for every teacher to constantly improve his knowledge, study, learn and use computer technical means according to the requirements of the times are mentioned. One of the important tasks of teachers within the framework of the ICT competence development standard, which is applicable to all schools of the Republic, is to improve the qualifications of pedagogical workers, to prepare them for new teaching technologies, to use ICT to change the traditional approach to teaching, and to teach them independently and interactively. Such preparation requires a lot of work and a long time, the development of new methods and forms of organization of work between teachers and administration of educational institutions. Research in this direction is now actively starting, so the results of scientific substantiation and pedagogical practical approbation work are reported.

Key words: competence, competency, innovative technologies, digitalization, teacher, pedagogical conditions.

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Бүгүнкү күндө, билим берүүнүн ар кандай этаптарында информациялык-коммуникациялык технологияларды пайдалануу маселеси активдүү кабыл алынууда жана акырындан ийгиликтүү чечилип келе жатат. Бирок, азыркы коомдо түзүлгөн шарттарда педагог үчүн компьютердик технологияны колдонуучу гана болуу жетишсиз, педагогикалык кызматкерлердин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүн жогорулатуу жөнүндө айтуу зарыл.

Квалификацияны жогорулатуу ыкмаларын, ар тараптан жана тез өнүгүп жаткан компьютердик технология аралашкан чөйрөгө прогрессивдүү өзгөрүүлөргө ылайык келтирүү эң башкы маселелерден жана актуалдуу болуп саналат. Демек, билим берүү кызматкерлеринин билимин жогорулатууда, Кыргыз Республикасынын билим берүүсү үчүн салттуу жана инновациялык формалардын айкалышы гана ИКТны өздөштүрүүнүн жогорку натыйжалуулугуна ыңгайлуу шарттарды түзөт.

Изилдөөнүн проблемасы төмөнкүлөрдүн ортосундагы **карама-каршылыктарды** чечүү болуп саналат: мугалимдерди даярдоонун жаңы методикалык системаларын издөө – компьютер үчүн программалык жабдылыштын туруктуу өнүгүшү менен байланыштуу, себеби, окутуу процессинде колдонулуучу жаңы программалык инструменттер дайыма пайда болуп турат. Алсак, билим берүү багытында информациялык технологияларды колдонууга киргизүү жөнүндө теориялык жана практикалык талдоодо, коомдун талабы компетенттүү педагогдорго дайыма өсүшү менен алардын окутуу үчүн салттуу ыкмалары ортосунда бир катар карама-каршылыктар турат.

Изилдөөнүн максаты: орто мектептин мугалимдеринин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүктөрүн жогорулатуунун моделин иштеп чыгуу жана апробациялоо.

Изилдөөнүн объектиси: жалпы орто мектептердеги мугалимдердин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүн жогорулатуу.

Изилдөөнүн теориялык мааниси: орто мектептердин мугалимдеринин ИКК жогорулатуу жолдорун илимий негизде баяндап берүү жана ушул негизде теория менен методиканы тереңдетип окутуу. Изилдөөнүн жыйынтыгында төмөндөгүлөр аткарылган:

Педагогикалык кызматкерлердин компетенттүүлүгү, кесиптик-педагогикалык компетенттүүлүгү жөнүндө теориялык түшүнүктөр жалпыланган. Билим берүүнү санариптештирүү шарттарында кесиптик-педагогикалык ишмердүүлүктө натыйжалуу чечимдерди кабыл алууга мүмкүндүк берүүчү компетенцияларды уюштуруунун өзгөчө түрү катары мугалимдин кесиптик-педагогикалык компетенттүүлүгүндө информациялык-коммуникациялык компетенциянын орду аныкталган.

Мугалимдин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүнүн структурасы көрсөтүлдү, ал информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүктүн объективдүү (мугалимден көз карандысыз) жана субъективдүү аспектилери эске алат жана кесиптик жана ИКТ компетенциясынын үч блогуна – компетенциялардан, инсангадык сапаттар жана мотивациялык компетенттүүлүк [1].

Билим берүү мекемесинин системасына ИКТны киргизүүнүн мүмкүнчүлүктөрү аныкталган, алар иш

жүзүндөгү окуу процессинен (анын мазмуну жана уюштуруу маселелери) баштап жана субъекттеринин жалпы турмуштук позициясын активдештирүү менен аяктаган.

Мугалимдердин, билим берүү мекемелеринин жетекчилеринин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгү заманбап шарттарда билим сапатынын эң маанилүү көрсөткүчү экендиги аныкталган, анткени билим берүү процессине инновациялык техникаларды колдонууну киргизүү инновациялык моделдерди түзүүнү жана ачык билим берүү архитектурасына карай педагогикалык технологияларды өркүндөтүүнү камтыйт [2].

Билим берүү процессинде ИКТны колдонуунун ар кандай формаларынын классификациясы жүргүзүлгөн. Ар бир технологиянын артыкчылыктары жана чектөөлөрү такталат, ИКТнын дидактикалык касиеттери жана функциялары көрсөтүлөт.

Билим берүүнү уюштурууга модулдук мамилени изилдөө максатында педагогикалык адабияттарга обзор жасалган. ИКТ чөйрөсүндө мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу программаларын модулдук курууга ар кандай ыкмаларды талдоо, билим берүү мекемесинин жана мугалимдин өзүнүн керектөөлөрүнө жараша жеке программаларды түзүү максатында жүргүзүлгөн.

Педагогикалык кызматкерлердин квалификациясын жогорулатуу системасынын модулдук программаларын түзүүнүн ийкемдүүлүгү, ачыктыгы, өзгөрмөлүүлүгү, көп баскычтуулугу, активдүүлүгү жана окуучунун өз алдынчалыгы менен аныкталуучу принциптери негизделген.

Окуу процессинин эффективдүүлүгүн жогорулатуу максатында информациялык-коммуникациялык технологиялар чөйрөсүндө мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу процессинде угуучуга багытталган окутуунун модулдук жана башка технологияларынын өз ара аракеттенүүсүнүн жолдору каралат.

Изилдөөнүн практикалык мааниси: «Орто мектептин мугалимдеринин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүн жогорулатууну эксперименталдык-практикалык багытта уюштуруу» деген главада уюштуруучулук формалар тандалып алынган, педагогикалык кызматкерлердин кесиптик өркүндөтүүнүн мазмуну аныкталып, ИКТны түзүү технологиясы иштелип чыккан жана эксперименталдык изилдөөнүн натыйжаларынын анализи берилген.

Эксперименттин натыйжасында: модулдук-компетенттүү негизде педагогикалык кызматкерлердин билимин өркүндөтүүнүн модели иштелип чыкты, ал квалификацияны жогорулатуунун билим берүү мейкиндигинде ИККны өркүндөтүүнүн өз ара байланышкан принциптерин, шарттарын, факторлорун аныктоого, варианттык мүмкүнчүлүктөрдү аныктоого мүмкүндүк берет.

Ар бир дисциплина, атайын курстар боюнча мугалимдерди окутуунун максаттарын, дисциплиналар аралык байланыштарды баяндаган, модулдук программанын мазмунун өздөштүрүүдөгү угуучулардын ишмердүүлүгүн уюштуруунун жолдорун сунуштаган жалпы модулдук программа иштелип чыккан.

Эксперименталдык иштердин тажрыйбасы ИКК-ны өркүндөтүү үчүн модулдук ыкманы колдонуу ИКТ чөйрөсүндө квалификацияны жогорулатуу процессинин бардык структуралык жана функционалдык элементтерин бириктирүүгө, пландаштырууну жана пландоону максаттуу жана методикалык жактан негиздөөгө мүмкүндүк берери далилденди. ИКТны өздөштүрүү активдүүлүгүнө өбөлгө түзүүчү информациялык билим берүү чөйрөсү түзүлгөн окуу жайларында педагогикалык кызматкерлердин ИККнын жогорулашы натыйжалуураак экендиги далилденген [3].

Изилдөө базасы: Сөз болуп жаткан илимий изилдөө Бишкек шаарынын борборунда жайгашкан профессор А.Молдокулов атындагы Улуттук инновациялык технологиялар мектеп лицейининде жүргүзүлдү (Бишкек шаары, Токтогул көч, 68). УИТМде ИККны жакшыртуу боюнча өзүнчө Жобо иштелип чыккан. Аны ишке ашыруу ИККны натыйжалуу өнүктүрүү үчүн зарыл жана жетиштүү шарттарды аныктоого мүмкүндүк берди. Бул инновациялык формаларды окуу процессинде шашылыш колдонуу үчүн бир гана окутуу жетишсиз экендигин, окуу жайынын тийиштүү шарттары зарыл экендигин көрсөтүлдү.

Мунун баары бизге билим берүү процессинде ИКТны практикада колдонууда олуттуу таасир жок деген тыянак чыгарууга мүмкүндүк берди. Окутуудан кийин мугалимдердин 90%ы заманбап деңгээлдеги билим берүү проблемаларын чече албай калышкан. Мисалы, окуучулардын максаттуу билим берүү ишин уюштуруу, аларга окуу материалдары менен иштөөнүн жогорку деңгээлин үйрөтүү, онлайн окуу учурунда окуучуга кайтарым байланышты камсыз кылуу, ИКТны колдонуу менен билим берүү процессин жана башкаруучулукту бере турган уюштуруу деңгээлинде жүргүзө ашкан жок.

Мектеп-лицейдин компьютердик технологиялар жана интерактивдүү доскалар менен жабдылышы, предметтер боюнча электрондук китептерди түзүү талабы педагогикалык жамаатты өз ишмердүүлүгүн жаңыча уюштурууга мажбур кылды. Мурунку иштелип чыккан курстар мугалимдердин муктаждыктарын канааттандырбай калды. Курстун бардык даярдыгын, ИКТ жаатында квалификациясын жогорулатуунун башка ыкмаларын, мугалимдердин информациялык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнү кайра карап чыгуу зарылдыгы турду.

Информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүктү өркүндөтүүнүн теориялык негиздерин изилдөөнүн натыйжасында квалификацияны жогорулатуу

системасынын алкагында модулдук-компетенттүүлүк негизде педагогикалык кызматкерлердин ИККсын жогорулатуу модели түзүлдү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы: Теориялык жана эксперименталдык изилдөө мугалимдердин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүн жогорулатуунун зарылдыгын негиздейт, бул жалпы коомду, атап айтканда, билим берүүнү маалыматташтыруу менен шартталган, ошондой эле педагогикалык теорияны жана практиканы өнүктүрүү багытында ачык билим берүү шарттайт.

Изилдөөнүн алкагында кесиптик жана убактылуу талаптарды, мугалимдердин жеке суроо-талаптарын эске алуу менен түзүлгөн орто мектептин мугалимдеринин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүн жогорулатуунун модели иштелип чыкты жана сыналды. Сунуш кылынган гипотезанын тууралыгын ырастоого мүмкүндүк берген теориялык жана эксперименталдык изилдөөлөрдүн негизги натыйжалары жалпыланган [4].

Педагогикалык кызматкерлердин ИККны жогорулатуу проблемасын талдоонун жыйынтыгында коомдун, билим берүү системасынын заманбап талаптарын эске алуу менен квалификацияны жогорулатуунун жалпы системасында актуалдуу болуп саналат деген тыянак чыгарылды.

Квалификацияны жогорулатуунун билим берүү мейкиндигинде ИККны өркүндөтүүнүн өз ара байланышкан принциптерин, шарттарын, факторлорун аныктоого, варианттык мүмкүнчүлүктөрдү аныктоого мүмкүндүк берүүчү модулдук-компетенттүүлүк негизде педагогикалык чеберчиликтин ИККны өркүндөтүү модели иштелип чыккан жана эксперименталдык жактан текшерилген. Иштелип чыккан моделдин негизинде мугалимдер үчүн ИКти өнүктүрүүнүн жалпы модулдук программасы түзүлдү, анда ар бир дисциплинада, атайын курстарда мугалимдерди окутуунун жалпы жана өзгөчө максаттары баяндалат, дисциплиналар аралык байланыштар баяндалат, угуучуларды уюштуруунун жолдору сунушталат [5, 6].

Педагогикалык кызматкерлердин ИККны өркүндөтүү боюнча билим берүү программасынын модулдарынын мазмуну аныкталган. Ар бир модуль ИКТны өздөштүрүү деңгээлине – компетенцияларга жеткирилген, бул ИКТны салттуу тренингдердин алкагында колдонууга же ИКТнын негизинде билим берүү процессин курууга мүмкүндүк берет. Модулдарды өздөштүрүү процесси жана натыйжасы боюнча информациялык компетенцияларды калыптандыруунун критерийлери жана көрсөткүчтөрү аныкталган.

Педагогикалык кызматкерлердин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүн жогорулатуу моделинин эффективдүүлүгү эксперименталдык түрдө далилденген, ал төмөнкүлөр боюнча бааланган: ар кандай типтеги тапшырмаларды аткаруу-

нун натыйжалуулугун талдоо; мотивациядагы өзгөрүүлөр; билим берүү кырдаалында өзүн-өзү жөнгө салуу деңгээлинин өзгөрүшү, билим берүү мекемесинин ИКТ менен камсыз болушу[7].

Жыйынтык: Ошентип, эксперимент биздин диссертациялык изилдөөбүздүн гипотезасын тастыктады, эгерде ИКК жогорулатуунун мазмуну модулдук негизде иштелип чыкса, орто мектептин мугалимдеринин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүн жогорулатуу процесси натыйжалуу болот.

Предметтик компетенцияларына коюлган талаптарды эске алуу менен компетенттүүлүк негиздери; окуу процесси жаңы информациялык технологияларга, активдүү жана практикага багытталган окутуу ыкмаларына негизделген; билим берүү мекемесинин информациялык билим берүү чөйрөсү түзүлгөнүнө, ал андан ары кесиптик өсүүгө жана өркүндөтүүгө мотивациялык даяр болууга өбөлгө түзөт.

Жыйынтыктар мугалимдердин ИККны жакшыртуу проблемасынын бардык аспектилери үчүн толук чечим болуп саналат деп ырастабайт, бирок изилдөө багытын өнүктүрүүнүн перспективаларын аныктоого жардам берет жана мугалимдердин өздөрүнүн кесиптик-педагогикалык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүдө гана эмес, ошондой эле алар иштеген окуу жайларында болгон фундаменталдуу өзгөрүүлөрдү айтууга жардам берет. Бул эксперименталдык иштин максаты.

Адабияттар:

1. Касымалиев М.У. Жалпы билим берүүчү мектептин билим берүү процессиндеги информациялык-коммуникациялык технологиялар / М.У.Касымалиев, С.К. Калдыбаев // *Alatoo Academic Studies*. – Бишкек, 2021. – №3. – С. 92-101.
2. Калдыбаев С.К., Касымалиев М.У. Орто мектептин билим берүүчү информациялык чөйрөсү жана анын билим сапатын башкаруудагы ролу / Калдыбаев С.К., Касымалиев М.У. // *Вестник КГУСТА им. Н.Исанова*. 2022. № 1 (75). С. 135-143.
3. Касымалиев М.У. Жалпы билим берүүчү орто мектептердин информациялык билим берүү чөйрөсүнүн түзүлүшү, калыптануу принциптери / М.У. Касымалиев, С.К. Калдыбаев. // *Вестник ОшГУ*. - Ош, 2021. - Т. 2. - № 3. - С. 67-77.
4. Ибрагимов Ж.У. Мектептин шартында мугалимдердин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүктөрүн жогорулатуунун жолдору./КАО. 2020. № 1 (50). С. 100-105.
5. Асанова М.Б., Калдыбаев С.К. Окуу процессинде электрондук окуу китептерин колдонуу / Асанова М.Б., Калдыбаев С.К. // *Alatoo Academic Studies*. 2021. № 3. С. 83-91.
6. Калдыбаев С.К., Ибрагимов Ж.У. Орто мектептин мугалимдердин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу процесси // *Вестник КГУСТА им. Н.Исанова*. 2022. Т. 3. № 2 (76). С. 951-958.
7. Ибрагимов Ж.У. Педагогикалык кызматкерлердин информациялык-коммуникациялык компетенттүүлүгүн калыптандыруу моделин киргизүүнүн натыйжасы // *Alatoo Academic Studies*. 2022. № 3. С. 49-55.
8. Курманкулов Ш. Мугалимдин (окутуучунун) ийгиликтуу билим беруу формуласы. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2014. №. 1. С. 242-245.